

Lunds universitet
Språk- och litteraturcentrum
Handledare: Bibi Jonsson
2011-01-13

Anna Hultman
LIVK10

Hatad eller hyllad – tyckande om Twilight

En studie av den svenska dagspressens reception av
Stephenie Meyers Twilightböcker.

Innehållsförteckning

INLEDNING.....	3
Frågeställning och syfte	4
Disposition.....	5
TIDIGARE FORSKNING.....	6
Twilight.....	6
Flickböcker	8
FLICKBOKSRECEPTION	9
MATERIAL, TEORI OCH METOD.....	11
Material	11
Teori: Diskursanalys.....	13
Teori: Queerteori	15
Metod	15
ANALYS	16
Läsning för flickor	16
Språk och könsroller - återkommande teman	18
Att bli uppslukad – olika tolkningar av eskapistisk läsning.....	20
En diskursiv diskussion	23
AVSLUTANDE DISKUSSION.....	26
KÄLLFÖRTECKNING.....	28
Tryckta källor	28
Otryckta källor	28

Inledning

De senaste åren har det talats mycket om en växande vampyrtrend och tidningarna är fulla med artiklar om fenomenet.¹ Det skrivs om film, litteratur och tv-serier, både i recensioner och i kulturartiklar som diskuterar trenden ur olika perspektiv. Ett av de verk som fått mest uppmärksamhet är Stephenie Meyers romanserie "Twilight" som innefattar böckerna *Twilight* (2005), *New moon* (2006), *Eclipse* (2007) och *Breaking dawn* (2008). De har givits ut översatta i Sverige under titlarna *Om jag kunde drömma* (2006), *När jag hör din röst* (2007), *Ljudet av ditt hjärta* (2008) och *Så länge vi båda andas* (2009).² Romanerna tillhör genren *vampire romance*, i vilken en kärleksrelation mellan kvinnlig berättare och manlig vampyr ofta står i centrum.³ Romanerna följer genrens mönster. I huvudrollen står en dödlig tonårsflicka, Bella, som blir förälskad i en odödlig vampyr, Edward.

Handlingen i romanserien kretsar huvudsakligen kring deras kärleksrelation och de komplikationer den ger upphov till; det rör sig om allt ifrån mer romantiskt orienterade problem till attacker från fientliga vampyrer. När förälskelse sedan uppstår mellan Bella och hennes bästa vän Jacob, som är en varulv, komplicerar ett triangeldrama händelserna ytterligare. Böckerna innehåller en blandning av romantik, vampyrer och spänning. Denna mix av ingredienser har, trots sin låga status i det litterära fältet, varit populär bland läsarna. Romanerna har blivit bestsellers⁴ och filmatiseringarna av dem har blivit publiksuccéer. I deras efterföljd har det växt fram en

¹ Till exempel: Ann Heberlein, "Vad är det som finns i skogen?", *Sydsvenska Dagbladet* 2009-05-31 hämtat från: <http://www.sydsvenskan.se/kultur-och-nojen/kulturkritik/article434799/Vad-ar-det-som-finns-i-skogen.html> 2010-11-20

² Jag kommer i fortsättningen använda romanernas svenska titlar i mina resonemang, eftersom jag, som jag kommer till längre fram, ska fokusera på den svenska receptionen av romanerna.

³ Anna Höglund, *Vampyrer. En kulturkritisk studie av den västerländska vampyrberättelsen från 1700-talet till 2000-talet*, Växjö 2009, Växjö University Press: Humaniora, Acta Wexionensia nr 193, Diss: Växjö universitet, s. 311 f.

⁴ Det är svårt att få en exakt uppgift om försäljningssiffrorna eftersom de ökar hela tiden, men den 100 miljoner exemplar är den vanligaste siffran, till exempel i: Björn af Kleen, "Twilightstjärnorna i Stockholm", *Sydsvenska Dagbladet* 2010-06-23, hämtat från: <http://www.sydsvenskan.se/kultur-och-nojen/article941819/Det-kollektiva-suget.html> 2010-11-20

stor merchandiseindustri.⁵ Det sammantagna Twilight-fenomenet har alltså dragit in oerhört mycket pengar och nått ut till en mycket stor publik. Romanerna har på grund av sin stora framgång fått mycket uppmärksamhet och blivit mycket omdebatterade i svensk press.

Frågeställning och syfte

Bokseriens popularitet och deras väckande av debatt gör att en studie av receptionen av romanerna är intressant att genomföra. Jag ämnar därför undersöka hur romanerna omskrivits i svenska dagstidningar, i recensioner och i debattartiklar. Att jag väljer att undersöka receptionen i just detta medie beror på att de utgör en tungt vägande maktinstans i värderingen av litteratur; hur man skriver om romanerna i dessa medier har en stor potential att påverka människors uppfattningar om dem.

En aspekt av Twilightböckerna som jag uppfattar som mycket viktig att ta hänsyn till i en dylik undersökning är att de är starkt kodade som kvinnlig litteratur, närmare bestämt flicklitteratur. Artiklarna ger en bild av hängivna tonåriga flickor som den stora läsargruppen, även om det framkommer att också en del vuxna kvinnor är begeistrade.⁶ Jag kommer därför att undersöka receptionen mot bakgrunden av en historisk flickbokskontext, och undersöka hur artiklarna bidrar till att koda romanerna som kvinnliga och hur detta påverkar värderingen av dem och samtalen kring dem. Även om Twilight inte är direkt likställbara med till exempel B. Wahlströms klassiska rödryggade flickboksserier, har de båda den utpräglade flickboksstämpeln gemensamt. Denna historiska kontext av flickboksreception kommer jag återkomma till och beskriva mer utförligt i avsnitten "Flickböcker" och "Flickboksreception". En av mina teser är också att Twilights flickbokskodning spelar större roll för receptionen av dem än deras hemmahörande i vampyrgenren. Mitt syfte med att placera romanerna i en flickbokskontext är att undersöka om det finns det några likheter mellan hur man

⁵ Merchandise är produkter som marknadsförs som tillbehör till fiktionen, till exempel affischer, t-shirts och smycken etcetera, med motiv från böckerna eller filmerna.

⁶ Denna artikels tal om "unga tjejer" är bara ett exempel, att lyfta fram de unga, kvinnliga läsarna är en återkommande retorik i artiklarna om Twilight.

Lena Kjersén-Edman, "Stephenie Myers [sic] böcker om vampyren Edward är fulla av moralism, sexism och våldsam adjektivsjuka", *Dagens Nyheter* 2008-09-02, hämtat från: <http://www.dn.se/dnbok/stephenie-myers-bocker-om-vampyren-edward-ar-fulla-av-moralism-sexism-och-valdsam-adjektivsjuka-1.571098> 2010-11-20

historiskt sett skrivit om flickböcker och hur den nutida receptionen av Twilight-romanerna ser ut.

Jag kommer även låta mig inspireras av diskursanalytiska perspektiv för att se hur olika tankesystem influerar och konkurrerar med varandra i receptionen. För att undersöka detta kommer jag leta efter om det finns någon återkommande retorik i artiklarna och vilka perspektiv på romanerna som lyfts fram som relevanta att uppmärksamma. Jag hoppas med min analys kunna se hur receptionen av romanerna kan ses i förhållande till en historisk kontext, och vilka normer som styr diskussionerna kring dem i det avgränsade fält jag valt. Undersökningen av receptionen försvåras något av att filmerna och romanerna är tätt knutna till varandra, till exempel används bilder från filmen för att illustrera recensioner av romanerna, vilket gör att receptionen av romanerna lätt glider ihop med receptionen av filmerna.⁷ Mitt mål är dock att bortse från filmerna och enbart behandla receptionen av romanerna, även om vissa skribenter diskuterar böckerna och filmerna parallellt.

Disposition

Jag kommer inleda med att redogöra för tidigare forskning för att presentera vad som hittills skrivits om Twilight, samt även ta upp den vampyr- och flickboks forskning som är relevant för och används i uppsatsen. Detta kommer att följas av ett avsnitt där jag presenterar hur den historiska flickboksreceptionen ser ut, som jag sedan kommer förhålla mig till i min analys. Därefter kommer jag presentera mitt primärmaterial, de artiklar som kommer användas i analysen och det urval jag gjort för att få fram dem. I två teoriavsnitt kommer jag presentera de teoretiska ramar som jag anlagt i min analys. Detta kommer att följas av ett kortare metodavsnitt där jag redogör för hur jag arbetat med materialet. Därefter följer den faktiska analysdelen, där jag börjar med att undersöka hur det kvinnliga kodas i recensionerna. Därefter tar jag upp återkommande teman och normer för artiklarna, vad tas upp läggs vikt på etcetera.⁸ Efter detta kommer ett avsnitt där synen på läsarna jämförs. Därefter gör jag en mer direkt jämförelse med

⁷ Ex: Hanna Larsson, "Vampyr saga med gamla könsroller", *Aftonbladet* 2009-03-23, hämtat från: <http://www.aftonbladet.se/kultur/bokrecensioner/article4709637.ab> 2010-11-20

⁸ Med normer avser jag de outtalade konventioner som styr vad som tas upp i artiklarna, till exempel att genus genomgående anses mer relevant att ta upp än till exempel etnicitet eller andra aspekter.

den historiska flickbokskontexten och undersöker vilka andra diskurser som kan spåras i artiklarna. Till sist avslutar jag med en diskussion kring de iakttagelser jag gjort i mitt material och de slutsatser jag drar utifrån dem.

Tidigare forskning

Twilight

Eftersom Twilightböckerna utkommit relativt nyligen finns det än så länge inte särskilt mycket forskat kring dem. Två amerikanska antologier om ämnet har utkommit, *Twilight and philosophy* (2009) och *Bitten by Twilight* (2010). Den förstnämnda, en del i *Blackwell philosophy and popculture series*, innehåller artiklar där Twilightböckerna diskuteras med utgångspunkt i filosofiska frågor och resonemang. Den utgår främst från romanernas innehåll och tematik.⁹ *Bitten by Twilight* täcker däremot in fler perspektiv på böckerna, bland annat det litteratursociologiska. Den behandlar dels innehållsmässiga aspekter, till exempel hur genus och sexualitet skildras i romanerna, dels fenomen som till exempel ungdoms- och fankultur och bokmarknad.¹⁰

I Sverige har det hittills bara färdigställts ett antal uppsatser på kandidatnivå om Twilight, alla publicerade under år 2010. I dessa är det framförallt två aspekter av romanerna som lyfts fram, dels undersöks genus och sexualitet i böckerna, dels analyseras de i en vampyrkontext. I Josephine Reijs genusvetenskapliga uppsats "Smitten and Bitten"¹¹ undersöks konstruktionen av genus och sexualitet i böckerna, och

⁹ *Twilight and philosophy: vampires, vegetarians, and the pursuit of immortality*, red. Rebecca Housel och Jeremy Wisniewski, John Wiley and Sons 2009, "Om den här boken" på Google books, hämtat från: http://books.google.com/books?id=KXOUiGfj8_oC&dq=twilight+and+philosophy&hl=sv&source=gbs_navlinks_s 2010-11-21

¹⁰ *Bitten by Twilight: Youth Culture, Media, & the Vampire Franchise*, Melissa A. Click, Jennifer Stevens Aubrey och Elizabeth Behm-Morawitz, Peter Lang Pub Inc 2010, "Om den här boken" på Google books, hämtat från: http://books.google.com/books?id=85XMSAAACAAJ&dq=bitten+by+twilight&hl=sv&ei=6xzhTPzMH4vNjAeoqsTEAQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCwQ6AEwAA 2010-11-22

¹¹ Josephine Reijs, "Smitten and Bitten. En diskursanalys av bokserien Twilight ur ett genusperspektiv", Lund 2010, kandidatuppsats genusvetenskap, Lunds universitet, s. 2, hämtad från: <http://www.lu.se/o.o.i.s?id=19464&postid=1608843> 2010-10-18

i Josefine Arvidssons uppsats i engelska, "Making Gender Visible"¹², undersöks användningen av berättarteknik och av kvinnliga respektive manliga berättare. I Elisabeth Johanssons uppsats "A domesticated vampire"¹³, och i Elizabeth Catalán-Morsebys "Vampires in The Twilight Saga"¹⁴ (båda i engelska) undersöks böckerna i förhållande till annan vampyrlitteratur. I båda uppsatserna används Bram Stokers *Dracula* (1897) och Anne Rices *Interview with the Vampire* (1976) som intertexter för undersökningarna. Camilla Ryds uppsats i medie- och kommunikationsvetenskap "Deltagande, empowerment och kommersiell mediekultur" står ut i sammanhanget. Den sträcker sig utanför romanerna och undersöker förhållandet mellan den ickekommersiella fankulturen på internet och de hemsidor som drivs av kommersiella franchiseintressen.¹⁵ Franchise, i det här fallet, innebär att Twilight används som ett koncept som mot en avgift till upphovsmannen används för vinstdrivande verksamheter.

Förutom dessa kandidatuppsatser håller en svensk tvärvetenskaplig antologi, *Interdisciplinary Approaches to Twilight – Studies of Fiction, Media and a Contemporary Cultural Experience*, på att produceras med redaktörskap av Ann Steiner och Mariah Larsson. Den kommer täcka in många perspektiv och även ha en mer internationell inriktning på forskningen.¹⁶ För att sammanfatta finns det alltså hittills mycket lite forskning kring den svenska receptionen av Twilightböckerna, och därför kommer min undersökning av dagstidningsmaterial att fylla en viktig lucka.

¹² Josefine Arvidsson, "Making Gender Visible: Breaking down the narration in Stephanie Meyer's *Breaking Dawn*", Halmstad 2010, kandidatuppsats i engelska, högskolan i Halmstad, s. 2, hämtad från: <http://hh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:308051> 2010-11-16

¹³ Elisabeth Johansson, uppsats "A domesticated vampire- how the vampire myth has changed since Bram Stoker's *Dracula* to Stephenie Meyer's *Twilight*", Luleå 2010, kandidatuppsats i engelska, Luleå tekniska universitet, s. 2, hämtad från: <http://epubl.ltu.se/1402-1773/2010/085/LTU-CUPP-10085-SE.pdf> 2010-11-16

¹⁴ Elizabeth Catalán-Morseby, "Vampires in The Twilight Saga : The Reinvention and Humanization of the Vampire Myth", Kalmar Växjö 2010, kandidatuppsats i engelska, Linneuniversitetet, s. 2, hämtad från: <http://lnu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:329040> 2010-11-16

¹⁵ Camilla Ryd, "Deltagande, empowerment och kommersiell mediekultur. Relationen mellan Twilight franchise och fandom", Stockholm 2010, kandidatuppsats i medie- och kommunikationsvetenskap, Stockholms universitet, s. 2, hämtad från: <http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:323316> 2010-11-16

¹⁶ Ann Steiner och Mariah Larsson, *Interdisciplinary Approaches to Twilight – Studies of Fiction, Media and a Contemporary Cultural Experience* "Projektbeskrivning", s. 1 f., finns i författarens ägo.

Om vampyrer generellt har det naturligtvis skrivits oerhört mycket, både i svensk och i utländsk forskning. På grund av mitt fokus på Twilight som flickböcker snarare än vampyrböcker har det dock inte varit relevant att fördjupa mig närmare i denna stora forskningsmängd. För att få en överblick har jag dock använt Anna Höglunds avhandling *Vampyrer. En kulturkritisk studie av den västerländska vampyrberättelsen från 1700-talet till 2000-talet* (2009), som granskar vampyrberättelsens historia i både litteratur, film och populärkultur ur ett kulturkritiskt perspektiv.¹⁷ Den har dessutom varit passande att använda eftersom Twilightböckerna är ett av Höglunds frekvent återkommande exempel i kapitlet om den moderna vampyrfiktionen.

Flickböcker

För att kunna ställa Twilightböckerna i en flickbokskontext har jag använt ett antal böcker och texter som behandlar synen på flickböcker i Sverige. Eva Söderberg, litteraturvetare och flickboksforskare, har skrivit kapitlet "Flickboksforskning i ett föränderligt genuslandskap" i *En bok om flickor och flickforskning* (2010). Hon skriver där om villkoren för flickboksforskning, -författande och -läsning, och om flickbokens status, bland annat om hur den omskrivits i dagspressen.¹⁸ Detta är intressant eftersom det ger en historisk kontext till hur man skriver om flickböcker. *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken* är en antologi utgiven 1994 som innehåller ett antal texter om flickböcker, varav en del i högre eller lägre grad tar upp receptionen av flickböcker.

Viktigast har varit Boel Westins, en av redaktörernas, texter: "Flickboken som genre" och ett avsnitt av artikeln "Patriarkatet och erotiken" med underrubriken "Patriarkatet och synen på flickboken". Antologin är inriktad på de tidigare flickböckerna, från sekelskiftet fram till 1930-talet, även om en del enskilda författarskap sträcker sig längre in i tiden.¹⁹ Birgitta Theanders avhandling i litteraturvetenskap, *Älskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945-65* (2006), var därför användbar eftersom den täcker in tiden därefter och även beskriver hur begreppen

¹⁷ Höglund, "Abstract"

¹⁸ Eva Söderberg, "Flickboksforskning i ett föränderligt genuslandskap", red. Anna-Karin Frih och Eva Söderberg, *En bok om flickor och flickforskning*, Lund 2010, s. 157 och s. 165-172

¹⁹ Ying Toijer-Nilsson, "Förord", Red. Ying Toijer-Nilsson och Boel Westin, *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*, Stockholm 1994, s. 8

flick- och pojkböcker byttes ut mot den könsneutrala beteckningen ungdomsböcker.²⁰ Denna historiska förändring är en viktig del av flickbokskontexten eftersom den uttryckte avståndstagande från flickboken och ett försök att avveckla hela genren. Detta har naturligtvis påverkat synen på flickboken.

Flickboksreception

Eva Söderberg lyfter i sin text fram en föreställning som grundläggande för hur flickböcker förstås och tolkas. Hon menar att flickböcker är placerade i positionen som "det andra" i en dubbel bemärkelse. De riktar sig till barn, som är de andra i förhållande till vuxna, och till läsare av kvinnligt kön som definieras som de andra i förhållande till män. Hon hävdar att detta placerar flickboken mellan två olika maktordningar, där den förstås både i en litterär kontext där vuxenlitteratur har högre status, och i ett genusstyrt litterärt fält där manliga läsare och författare värderas högre än kvinnliga.²¹ Detta är styrande i den reception av flickboken som hon lyfter fram, flickboken är dubbelt underordnad.

En av de tidigaste attackerna på flickboksgenren, värt att ta upp eftersom det påverkat många senare skribenter, är den tyske pedagogen och folkbildaren Heinrich Wolgasts text *Das Elend unserer Jugendlitteratur* (1896).²² Texten fick genomslag i Sverige redan i slutet av 1800-talet och Wolgast dömer där ut de samtida flickböckerna som "fuskverk" och fulla av "sorglöst pladder".²³ Han kritiserade också indelningen i flick- och pojkböcker eftersom den enligt honom befäste skillnader mellan könen, och fördärvade ungdomarna så att de inte kunde ta till sig den stora, klassiska litteraturen. Typiskt nog var det specifikt mot flickböckerna som denna kritik riktades, och det uttalade budskapet blev att pojkböckerna inte var lika skadliga.²⁴

I Sverige var Gurli Linder vid *Dagens Nyheter* en av de viktigaste barnboksrecensenterna under 1900-talets tre första årtionden. Hon var influerad av

²⁰ Birgitta Theander, *Älskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945-65*, Göteborg Stockholm 2006, Skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet nr 92, Diss: Lunds universitet 2006, s. 18 ff.

²¹ Söderberg, s. 163

²² Fritt översatt ungefär "vår eländiga ungdomslitteratur".

²³ Söderberg, s. 164 f.

²⁴ Boel Westin, "Patriarkatet och erotiken", Red. Ying Toijer-Nilsson och Boel Westin, *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*, Stockholm 1994, s. 17

Wolgast och var en starkt bidragande orsak till att hans föreställningar fick så stort genomslag här. Hon karaktäriserade flickböckerna som litterärt "kram".²⁵ Hon hävdade också, liksom Wolgast, att flickböckerna skulle göra de unga läsarna oemottagliga för finare och högre litteratur. Flickböckerna var enligt Linder både okonstnärliga och skadliga för läsarna. Söderberg spårar här hos Linder 1800-talsföreställningen om romanläsningens skadliga påverkan på kvinnor. Flickläsarna framställs som okritiska och lättpåverkade. Som outtalad motpol står pojkar, kritiska läsare, som enligt Linder inte skulle vara intresserade av den undermånliga flickboksgenren.²⁶ Denna negativa attityd mot flickläsare tar sig ibland till uttryck i rent förakt, till exempel när Linder kallar flickboksläsarna för "små hönshjärnor".²⁷

En betydelsefull kritiker under 1940-talet var Eva von Zweigbergk, också hon skribent för *Dagens Nyheter*. Tillsammans med Greta Bolin vid *Svenska Dagbladet* var hon en av de mest drivande i dåtidens barnkulturdebatt. De gav tillsammans ut *Barn och böcker* (1945), ett försök till en litterär kanon för barnlitteratur.²⁸ I denna uttrycks också ett ogillande inför den strikta indelningen i pojk- och flickböcker.²⁹ Söderberg framhåller att Bolin och Zweigbergk betraktade barnboken som ett uppfostrande verktyg, med en "skolande och 'vaccinerande' funktion".³⁰ Detta knyter an till Gurli Linders syn på flickorna som obetänksamma läsare som måste skyddas från dålig litteratur. Zweigbergk prisade "klassiker" men menade samtidigt att flickböcker borde vara nyskapande och originella. Zweigbergk yvade för större verklighetsförankring hos flickböckerna, deras karaktärsskildringar dömde hon ut som platta och opsykologiska. Hon vände sig också emot deras röriga blandningar av realism och romantik. Hon höll också hårt på betydelsen av en hög stilnivå och efterfrågade ett "vårdat, naturligt vardagsspråk".³¹

Söderberg skriver att flickboken också fått kritik för att vara könssocialiserande och icke-emancipatorisk, full av dåliga förebilder.³² Denna flickbokssyn tas upp också av Boel Westin i "Flickboken som genre", där hon beskriver hur genren ofta anklagats för

²⁵ I betydelsen små, obetydliga och triviala varor som saluförs av litterära krämare.

²⁶ Söderberg, s. 165 ff.

²⁷ Westin, "Patriarkatet och erotiken", s. 18

²⁸ Söderberg, s. 167 f.

²⁹ Söderberg, s. 169

³⁰ Söderberg, s. 168

³¹ Söderberg, s. 169

³² Söderberg, s. 172

att vara "samhällsbevarande och konservativ".³³ Att indelningen i flick- och pojkböcker befäster skillnader mellan könen var en av dimensionerna i denna kritik. Detta åtgärdades dock i någon mån, som jag tidigare nämnt, i och med att beteckningarna avfördes och ersattes av termen ungdomsbok runt 1965.³⁴ Den här punkten i historien är intressant, eftersom den markerar en viktig förändring. Från att ha existerat, men befunnit sig längst ner i den litterära hackordningen, försvann flickboks-beteckningen och ersattes av det könsneutrala "ungdomsbok". Att beteckningen slopades betydde inte att man slutade skriva flickböcker, men att det inte var respektabelt att använda den termen för dem längre. Flickboken gick från att vara synlig och föraktad till osynliggjord och undanträngd.

Material, teori och metod

Material

Jag har valt att avgränsa mitt material till artiklar som fokuserar särskilt på Twilightböckerna och recensioner av dem. Det finns, som framhållits, många artiklar om vampyrfenomenet i allmänhet där Twilight har en framträdande roll, men jag anser att receptionen av böckerna framkommer tydligare i artiklarna som har Twilight som huvudfokus. I en del artiklar, till exempel Hanna Höglunds "Dödliga kyssar" i *Expressen*, diskuteras romanserien i förhållande till annan litteratur, men har fortfarande Twilight som huvudfokus.³⁵ Mitt andra urvalskriterium för artiklarna har varit deras debattkaraktär, eftersom den stridbara formen gör att retoriken vässas till ytterligare. Dessutom framkommer det i dessa extra tydligt vilka aspekter av böckerna som anses värda att diskutera. Debattartiklarna kan ses ha en huvudfåra och startade i egentlig mening i september 2008 i samband med utgivningen av *Ljudet av ditt hjärta*. Lena Kjersén-Edmans artikel i *Dagens Nyheter*, "Stephenie Myers [sic] böcker om vampyren Edward är fulla av moralism, sexism och våldsamt adjektivsjuka" var startskottet och följdes av ett antal andra artiklar i *Dagens Nyheter*. Debatten fortsatte också i ett antal

³³ Boel Westin, "Flickboken som genre", Red. Ying Toijer-Nilsson och Boel Westin, *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*, Stockholm 1994, s. 12

³⁴ Theander, s. 18.

³⁵ Hanna Höglund, "Dödliga kyssar", *Expressen* 2009-01-26, hämtad från: <http://www.expressen.se/1.1444549> 2010-11-14

artiklar i andra tidningar under hösten och vintern. En annan skribent som haft stor roll i Twilight-debatten, är Malin Nauwerck. Hon publicerade dels en artikel tillsammans med Anna Winberg i den första debatten, dels en egen text ungefär ett år senare i oktober-november 2009. Denna publicerades dessutom i tre omgångar under lite olika titlar, två i gånger i *Uppsala Nya Tidning* och en gång i *Östgöta Correspondenten*.³⁶ Målet för urvalet har varit en jämn fördelning mellan positiva och negativa artiklar, även om de negativt inställda artiklarna möjligen överväger något.

Min avsikt var att även arbeta med dagspressrecensioner men det har visat sig svårt eftersom böckerna, trots sina försäljningssiffror och den uppmärksamhet de väckt, har recenserats ytterst sparsamt. *Ljudet av ditt hjärta* har jag funnit en recension av, och *Så länge vi båda andas* har recenserats fyra gånger. Av de två första böckerna recenseras endast den första, *Om jag kunde drömma*, en gång. Detta sker i en kortare recension i *Dagens Nyheter* av tre vampyrböcker för ungdomar.³⁷ Twilight hade ännu inte hunnit bli ett stort fenomen och behandlades som vilken nyutkommen ungdomsbok som helst. Det ökade antalet recensioner av böckerna kan delvis förklaras av debatten och uppmärksamheten kring dem, men också genom filmerna och deras popularitet.³⁸ Detta har samverkat till att etablera Twilight som ett fenomen, större än romanerna i sig. Deras växande populärkulturella tyngd har gjort dem relevanta att uppmärksamma och omöjliga att ignorera. På grund av att det finns så få recensioner av böckerna kan de inte få lika stor tyngd i analysen utan kommer fungera som komplement för att tillföra ytterligare en dimension vid sidan av debattartiklarna. Det faktum att böckerna knappt recenserats utan i högre grad debatterats är ett intressant fenomen i sig och är värt att uppmärksamma som en del i dagstidningsreceptionen av Twilightböckerna.

Bland debattartiklarna och recensionerna i mitt urval kan man se ett antal drag som de flesta har gemensamt. De kommer till största delen från de större dagstidningarna, till exempel *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet* och *Expressen*. Detta

³⁶ Eftersom artiklarna har samma innehåll, bortsett från rubriker och lay-out, kommer jag härnäst använda mig av och referera till den första versionen; "Konsumtionshets, åtrå & eventuella uppror" i analysen.

³⁷ Lotta Olsson, "Att bli vuxen. Vampyrer blir metaforer för tonåringens vilda känslökast", *Dagens Nyheter* 2006-10-30, hämtad från: <http://www.presstext.se.ludwig.lub.lu.se/online/display.php?set=S2&id=DN201007111348401057display.php?set=S2&id=DN200610300006364560display.php?set=S2&id=DN200610300006364560> 2010-11-25

³⁸ Första filmen släpptes i november 2008 (dvs. efter att den tredje boken släpptes på svenska) och den andra i november 2009.

beror dels på mitt urval, dels på att det är de som flitigast debatterat och recenserat Twilightböckerna. Det kan också ha att göra med hur jag gått till väga för att hitta mitt material. Primärt använde jag olika databaser för artiklar, men i andra hand gick jag även in och sökte direkt i alla större dagstidningars webbarkiv. En annan sak som artiklarna har gemensamt, vilket är utmärkande även för andra artiklar relaterade till Twilight (om filmerna, fankulten etc.), är att nästan alla skribenter är kvinnor. Enda undantaget är *Svenska Dagbladets* recensioner av *Ljudet av ditt hjärta* och *Så länge vi båda andas* som både är skrivna av Per Israelson. Twilightböckerna är inte bara kvinnligt kodade genom sin flickpublik, utan också i vilka som är intresserade av att skriva om dem och anlitas för att göra det. Detta är ytterligare en intressant aspekt som man finner enbart genom urvalet av material.

Teori: Diskursanalys

Jag kommer anlägga ett diskursanalytiskt perspektiv när jag gör min analys, vilket kommer utgöra den teoretiska bas som jag utgår ifrån. Jag kommer använda mig av Marianne Winther Jørgensens och Louise Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod* (1999) eftersom den ger en bra översikt över de många olika inriktningarna inom fältet och ger möjlighet att välja ut just de bitar som är användbara. Diskursanalytisk teori har sin grund i det poststrukturalistiska antagandet om att språket utgör det filter som vi förstår världen utifrån, och att det är genom språket som olika fenomen får sin betydelse. Dessa betydelser blir aldrig fasta eftersom språket i sig är instabilt.³⁹ Detta innebär en *antiessentialistisk* syn, det existerar inga inre essenser och på förhand givna karaktärsdrag utan bara de betydelser som konstrueras. Detta innebär också att det inte finns någon självklar, sann kunskap, och att vår förståelse av världen är kulturellt och historiskt betingad.⁴⁰ Tanken om att all kunskap och betydelse är föränderlig kan kritiseras med att det i så fall blir omöjligt att veta något överhuvudtaget, "att allting flyter och att allt tvång och all regelbundenhet i det sociala löses upp".⁴¹ Detta är dock ett överdrivet sätt att se på saken; även om alla betydelser i teorin är föränderliga är de

³⁹ Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, 1999, Lund 2000, s. 13

⁴⁰ Winther Jørgensen och Phillips, s. 11 f.

⁴¹ Winther Jørgensen och Phillips, s. 12

ofta i reella situationer ganska låsta och begränsade, vilket gör dem möjliga att studera.⁴²

Diskursanalysen rymmer också tanken att det finns flera olika tanke-system, diskurser, som existerar parallellt. En diskurs är alltså ett språkligt "mönster som våra utsagor följer när vi agerar inom olika sociala domäner".⁴³ Dessa kan vara begränsade till att förklara ett specifikt utsnitt ur världen eller vara mer allomfattande.⁴⁴ De styr också sociala handlingar, ett anammande av en viss diskurs och dess världsbild gör vissa handlingar önskvärda och naturliga och andra helt otänkbara.⁴⁵ Dessa diskurser konkurrerar med och påverkar varandra, och olika diskurser ger olika alternativa sätt att förstå en händelse eller ett fenomen. En diskurs strävar efter att uppnå *hegemoni*, det vill säga bli så allomfattande och integrerad i tänkandet att den inte längre ifrågasätts.⁴⁶

Eftersom jag är intresserad av sambandet mellan receptionen av Twilightböckerna och den historiska receptionen av flickböcker tar jag fasta på en aspekt av Norman Faircloughs, professor i lingvistik vid Lancaster University, kritiska diskursanalys som Winther Jørgensen och Phillips presenterar som speciellt intressant.⁴⁷ Det är Faircloughs tanke om diskursiva förändringar, att konkret språkbruk alltid hänvisar bakåt till tidigare diskurser och bygger vidare på redan etablerade betydelser. Detta kan man undersöka genom att till exempel titta på intertextualitet, "det vill säga hur en text bygger på element och diskurser från andra texter".⁴⁸ Detta är lämpligt i min analys eftersom jag därmed kan undersöka dels vilka samband det finns mellan flickboksreception och Twilightdiskussionen, dels vilka övriga diskurser som kommer till uttryck i denna diskussion. Ett diskursanalytiskt perspektiv ger mig också möjlighet att se vilka ramar som begränsar och styr receptionen av Twilightböckerna i det avgränsade dagstidningsfältet, vad som är önskvärt och naturligt att ta upp och vad som lämnas utanför.

⁴² Winther Jørgensen och Phillips, s. 12

⁴³ Winther Jørgensen och Phillips, s. 7

⁴⁴ Winther Jørgensen och Phillips, s. 7

⁴⁵ Winther Jørgensen och Phillips, s. 12

⁴⁶ Winther Jørgensen och Phillips, s. 13

⁴⁷ Winther Jørgensen och Phillips, s. 13

⁴⁸ Winther Jørgensen och Phillips, s. 13

Teori: Queerteori

Som ett komplement till diskursanalysen kommer jag i min undersökning av materialet anta en queerteoretisk, konstruktivistisk syn på kön och sexualitet. Med detta menas att jag betraktar det som något som ständigt skapas och återskapas, till exempel i de texter jag studerar. Detta är kompatibelt med ett diskursanalytiskt förhållningssätt, eftersom båda betraktar identiteter och betydelser som något språkligt och socialt konstruerat. Jag väljer att använda mig av det queerteoretiska begreppet *heteronormativitet* för att förklara hur olika uttryck i texterna får en könad innebörd och bidrar till att koda texterna som kvinnliga. Ett exempel är begreppet "läsare", som i dessa sammanhang uppfattas som kvinnligt även då detta inte är uttalat.

Begreppet heteronormativitet beskrivs i boken *Vad är queer?* av Fanny Ambjörnsson, socialantropolog, som "de institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualiteten som något enhetligt, naturligt och allomfattande".⁴⁹ Heterosexualitet åsyftar inom queerteorin inte enbart specifika sexuella praktiker. Det är en både vidare och smalare definition, där det är "*en viss sorts heterosexuellt liv*", som förväntas och premieras.⁵⁰ Ett exempel är hur en viss sorts genus och specifika livsval är en del av den förväntade och riktiga heterosexualiteten. I min studie är antagandet om en heteronormativitet en av mina tolkningspremissor. Jag utgår från att föreställningen om heterosexualitet som ett normaltillstånd och en position att identifiera sig med är en av de förutsättningar som styr hur artiklarna är skrivna och hur de läses. Detta kan knytas till det diskursanalytiska perspektivet, eftersom jag utgår från att heteronormativiteten är en av de diskurser som är inbyggda i skribenternas tänkande och har en hegemonisk ställning.

Metod

För att göra en jämförelse av debattartiklarna och recensionerna och skapa en helhetsbild så långt det går gör jag en komparativ läsning av dem. Jag söker både efter mer språkliga likheter och återkommande retoriska grepp, men gör också jämförelser av den tematik som tas upp. Målet är att utifrån detta kunna leta efter bakomliggande diskursiva drag och undersöka förhållandet till den historiska flickbokskontexten. Jag är

⁴⁹ Fanny Ambjörnsson, *Vad är queer?*, Stockholm 2006, s. 51 ff.

⁵⁰ Ambjörnsson, s. 52

medveten om att det ligger vissa vanskligheter i att dra stora generella slutsatser om bakomliggande diskurser utifrån ett begränsat urval. Jag kommer därför inte låta min analys helt styras och begränsas av det diskursanalytiska perspektivet, men använda den som ett verktyg och hjälpmedel för att förklara resultaten av min textanalys och sätta dem i ett sammanhang.

Analys

Läsning för flickor

I artiklarna om Twilighböckerna kodas de som böcker för flickor genom olika typer av språkliga markeringar. Precis som i Eva Söderbergs resonemang om hur flickboken kan förstås som dubbelt "andrafierad" – som både barn- och ungdomslitteratur och som kvinnlig litteratur – visar jag här hur Twilighböckerna i dagspressen konstrueras dels som kvinnliga och dels som specifik tonårslitteratur. För det första är det vanligt förekommande för skribenterna att markera vilken åldersgrupp böckerna är riktade till. Lena Kjersén-Edman inleder sin artikel, "Stephenie Myers [sic] böcker om vampyren Edward är fulla av moralism, sexism och våldsam adjektivsjuka", med: "[o]m jag var tolv år idag".⁵¹ Hon fortsätter sedan med att beskriva hur det enbart är någon i den åldern som borde kunna roas av böckerna, och provoceras av att även vuxna läsare tycks uppskatta romanserien. Att det är läsare av kvinnligt kön som åsyftas är inte fullt lika tydligt uttalat, men markeras av att uttrycket "unga tjejer" används.⁵²

I en av replikerna på Kjersén-Edmans artikel – "Vampyrer suger – inte!" i *Dagens Nyheter* signerad Helena Dahlgren och Johanna Lindbäck – används en liknande retorik som befäster synen på Twilight som böcker för tonårsflickor. Skribenterna vittnar om hur Meyer skriver direkt till deras "blyga [inre] tonårsjag". De lyfter fram Bella som någon att identifiera sig med, och använder också det mer allmänna uttrycket "tonårstjejer".⁵³ Just uttrycket "tonårstjejer", alternativt "unga tjejer", är vanligt återkommande i artiklarna. Ett exempel är Malin Nauwercks artikel "Konsumtionshets, åtrå & eventuella uppror" (*Uppsala Nya Tidning*) där begreppet "tonårstjejer"

⁵¹ Kjersén-Edman

⁵² Kjersén-Edman

⁵³ Helena Dahlgren och Johanna Lindbäck, "Vampyrer suger – inte!", *Dagens Nyheter* 2008-09-08, Hämtad från: <http://www.dn.se/kultur-noje/vampyrer-suger-inte-1.531361> 2010-11-14

introduceras redan i första stycket.⁵⁴ Även i recensionerna används samma retorik, speciellt intressant är Susanne Calogeros text i *Sydsvenska Dagbladet*. Där använder hon nästan exakt samma uttryck som Kjersén-Edman, bara med viss åldersmodifikation, och skriver att "[b]oken har allt jag ville ha i femtonårsåldern".⁵⁵ Det är också i en annan av recensionerna, Lotta Olssons "Blodtörst med humor" i *Dagens Nyheter*, som Twilightböckerna uttalat kategoriseras som "tonårsflickböcker".⁵⁶ Ett annat av Lena Kjersén-Edmans stilgrepp som befäster Twilight som kvinnligt kodat är när hon skriver om hur läsarna "kärat ned sig" i Edward.⁵⁷ Även om könet på läsarna inte preciseras står det klart vad som åsyftas. Kjersén-Edman förstärker och utnyttjar den outtalade föreställningen om heteronormativitet för att förmedla bilden av unga, trånande tonårsflickor. Även detta är ett retoriskt grepp som återkommande används i artiklarna för att måla upp bilden av flickläsarna. Malin Nauwerck uppnår samma effekt när hon beskriver hur tonårstjejer "skapa[r] 500 facebookgrupper till Edwards ära".⁵⁸ Både Kjersén-Edmans och Nauwercks artiklar är ute efter att kritisera romanserien, men liknande retorik används också i Dahlgren och Lindbäcks artikel till böckernas försvar. De lyfter fram det som något positivt att "ta semester från kritiskt distanserade läsandet och låta sig suggereras in i det rosaskimrande, distanslösa".⁵⁹ Till skillnad från Kjersén-Edman och Nauwerck, som förmedlar en bild av att läsarna motståndslöst sugts in i böckerna och romantiken, driver dock Dahlgren och Lindbäck tesen att detta är en position som läsaren frivilligt intar. Dessa två synsätt kommer jag också återkomma till och diskutera vidare i avsnittet "Att bli uppslukad – olika tolkningar av eskapistisk läsning".

⁵⁴ Malin Nauwerck, "Konsumtionshets, åtrå & eventuella uppror", *Uppsala Nya Tidning* 2009-10-18, hämtad från <http://www.unt.se/kultur/konsumtionshets-atra--eventuella-uppror-138402.aspx> 2010-11-14

⁵⁵ Susanne Calogero, "Blodet är utspätt – men svårt att sluta dricka", *Sydsvenska Dagbladet* 2009-03-11, hämtad från: <http://www.sydsvenskan.se/kultur-och-nojen/kulturforunga/article419034/Blodet-ar-utspatt---men-svart-att-sluta-dricka.html> 2020-11-14

⁵⁶ Lotta Olsson, "Blodtörst med humor", *Dagens Nyheter* 2009-03-10, hämtad från: <http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/blodtorst-med-humor-1.817027> 2010-11-14

⁵⁷ Kjersén-Edman

⁵⁸ Nauwerck

⁵⁹ Dahlgren och Lindbäck

Språk och könsroller - återkommande teman

Det finns vissa aspekter av Twilightböckerna som återkommande lyfts fram i de artiklar jag har undersökt. Vad som anses intressant att diskutera i romanerna och ur vilka perspektiv man betraktar dem är relativt begränsat. Böckernas språk är något som tas upp i de flesta av artiklarna, och skribenterna är genomgående överens om att det inte har några höglitterära kvaliteter. Dock ställs det i olika ljus beroende på skribentens inställning till böckerna i övrigt. I Lena Kjersén-Edmans artikel är språket ett av hennes huvudproblem med boken. Hon karaktäriserar det som "korrekt [...] men alldeles platt", och, som i rubriken, "adjektivsjukt".⁶⁰ I Helena Dahlgrens och Johanna Lindbäcks svar håller de med om Kjersén-Edmans karakterisering av språket, men menar att detta inte tar ifrån böckerna deras fängslande historia, och att det är där deras kvaliteter ligger.⁶¹ Samma resonemang används i Loveina Khans svar till Kjersén-Edman, "All läsning är bra läsning". Hon håller också med om att böckerna inte är "det bästa rent litterärt", men menar, precis som Dahlgren och Lindbäck, att böckerna bör värderas snarare utifrån sin förmåga att väcka "läslust och läsglädje".⁶²

I en del artiklar kritiserar språket inte rakt ut, men karaktäriseras på ett sådant sätt att det ändå framstår som sämre. Ett exempel är Bella Stenbergs krönika i *Göteborgs-Posten*, "Jag faller inte – men läser ändå vidare", där både innehållet och språket i böckerna beskrivs som "våldigt amerikansk[t]". Från detta dras en parallell till JK Rowlings Harry Potter-böcker, beskrivna som "typiskt brittisk[a]".⁶³ Det rör sig inte om någon uttalad värdering, men associationen mellan "amerikansk" och populärkultur i kontrast till brittisk tradition och ärevördighet ligger inte särskilt långt borta. Det talar tydligt till den senare bokseriens fördel. En liknande karaktärisering av språket görs i Lotta Olssons recension, där det benämns som "klassiskt grovhuggen massmarknadsstil". Detta ger liknande associationer till populärkultur och populärlitteratur, och därmed sämre språk.⁶⁴ Det är intressant att föreställningen om det dåliga språket i böckerna presenteras som en sanning oavsett om skribenterna i

⁶⁰ Kjersén-Edman

⁶¹ Dahlgren och Lindbäck

⁶² Loveina Khans, "All läsning är bra läsning", *Dagens Nyheter* 2008-09-08, hämtad från: <http://www.dn.se/kultur-noje/all-lasning-ar-bra-lasning-1.606019> 2010-11-14

⁶³ Bella Stenberg, "Jag faller inte - men läser vidare ändå", *Göteborgs-Posten* 2008-11-19, hämtad från: <http://presstext.se/> 2010-12-17

⁶⁴ Olsson, "Blodtörst med humor"

övrigt är positivt eller negativt inställda till romanserien. Det är som en överenskommelse i förväg, de flesta artiklarna tar inte upp några exempel men värderingen presenteras ändå som ett faktum. Antingen är *Twilight* bra litteratur trots det dåliga språket, eller också är de dåliga på grund av det. De enda texterna som presenterar en något annorlunda bild är de där språket inte tas upp alls, som Hanna Höglunds "Dödliga kyssar" i *Expressen*.⁶⁵ Med dessa exempel kan man tydligt se att föreställningen om det dåliga språket är en av de diskursiva ramar som begränsar receptionen av *Twilight*, det är ett på förhand givet villkor.

Ett annat återkommande tema som artiklarna tar upp är hur könsroller skildras i *Twilight*böckerna. Även här råder en liknande diskursivt konsensus om hur dessa ska tolkas, i näst intill alla fall presenteras de som gammalmodiga och därmed olämpliga. Precis som i fallet med böckernas språk hanteras detta på ett liknande sätt, antingen är det ett skäl att döma ut böckerna helt, eller också något man kan overse med. Bella Stenberg illustrerar påståendet om de traditionella könsrollerna med att beskriva Bella som "vek och onödigt självuppoffrande" och Edward som "den perfekta beskyddaren".⁶⁶ I Malin Neuwrecks och Anna Winbergs artikel "Vi måste tala om Edward" nöjer de sig med att konstatera att "Edwards förföriska makt bottnar [...] i könsstereotypa klichéer" och konsumtionsvänliga ideal.⁶⁷ På konsumtionsidealen ges vidare exempel, men inte på de könsstereotypa dragen. Helena Dahlgren och Johanna Lindbäck delar denna syn till viss del. De beskriver att Edward ofta är "skrattretande macho" och Bella "irriterande tjejig". De menar dock att detta inte behöver förstöra hela läsningen, dessa könsroller "genomskådar nog de flesta läsare ganska fort".⁶⁸

I en del fall lyfts det dock fram andra drag hos romankaraktärerna. Hanna Höglund lyfter i sin artikel fram andra drag hos huvudpersonen. "Bella i *Twilight*-böckerna får skrubbsår, bryter ben och åker motorcykel. Hon ingår en omöjlig romans med vampyren Edward, blir dumpad och kommer igen på andra sidan nattsvart depressionsmörker".⁶⁹ Höglunds artikel sticker överhuvudtaget ut i sammanhanget eftersom hon lyfter fram det mörka och ångestladdade i böckerna vid sidan av romantiken, som i de flesta andra

⁶⁵ Höglund, "Dödliga kyssar"

⁶⁶ Stenberg

⁶⁷ Malin Neuwreck och Anna Winberg, "Vi måste tala om Edward", *Dagens Nyheter* 2008-09-08, hämtad från: <http://www.dn.se/kultur-noje/vi-maste-tala-om-edward-1.780481> 2010-11-14

⁶⁸ Dahlgren och Lindbäck

⁶⁹ Höglund, "Dödliga kyssar"

texterna står i centrum. Även Malin Nauwerck, som i övrigt är oerhört kritisk mot böckerna, lyfter fram vad hon kallar deras "subversiv[a] potential". Denna är dock, enligt Nauwerck, begränsad till Bellas omvandling till vampyr i den fjärde boken, som enligt henne "avmystifierar och dekonstruerar den dyrkade Mannen".⁷⁰

Stephenie Meyer, författaren till Twilight-serien, tas ofta upp och används som tolkningskontext i artiklarna. I Lena Kjersén-Edmans artikel tas Meyer upp när hon skriver om hur Edward "'segrar över köttet' (som en god mormon, Stephenie Meyer är mormon.)". Meyers person presenteras som en förklaring till böckernas "moralism".⁷¹ I de flesta fall är dock sambandet inte lika uttalat. Malin Nauwerck och Anna Winberg nöjer sig i sin text med att i det inledande stycket markera författarens religiösa tillhörighet med formuleringen "mormonska Stephenie Meyers 'Twilight'-serie". Därefter nämns inte ordet mormon mer, men Meyer återkommer upprepade gånger i texten och hennes person sätts i samband med böckernas "hetronormativitet och sexuell[a] moralpanik". De menar att Meyer använder vampyrgenren som "en ursäkt för att vältra sig i föreställningen om den perfekta mannen och det perfekta livet".⁷² Genom denna sammankoppling insinueras att böckerna har mormonska och konservativa ideal. I dessa två exempel används Meyers trosuppfattning för att misskreditera böckerna, men det finns också ett exempel där den tas upp som en möjlig kontext, inte som ett försök att demonisera. Lotta Olsson skriver att Meyer är mormon och att det ibland syns i böckerna och blir problematiskt, men tillägger att det "[f]ör det mesta blir [...] ganska rart, som när vampyrerna håller högstämda tal om hur man kan välja bort sin låga, djuriska natur och låta bli att dricka människoblod".⁷³

Att bli uppslukad – olika tolkningar av eskapistisk läsning

Något som återkommer i artiklarna, och som alla skribenter verkar vara överens om oavsett vad de tycker om böckerna i övrigt, är att böckerna har en förmåga att trollbinda sina läsare. Om detta sedan är av ondo eller en god egenskap, avgörs av synen på romanerna och framför allt på läsarna. Lena Kjersén-Edman uttrycker, som jag tidigare sagt, att hon inte förstår hur läsare kan sugas in i böckerna och förälska sig i den manliga

⁷⁰ Nauwerck

⁷¹ Kjersén-Edman

⁷² Nauwerck och Winberg

⁷³ Olsson, "Blodtörst med humor"

huvudkaraktären Edward.⁷⁴ Hennes kritik riktar dock i huvudsak in sig på romanerna i sig, även om budskapet att dessa böcker är olämplig läsning gör att det följaktligen också är dåligt att läsa dem. Loveina Khans bemöter påhoppet i sin artikel och menar att all läsning, och speciellt sådan som är uppslukande, är bra läsning. Hon fortsätter med att även den som dömer ut romanerna borde kunna se värdet av att de i förlängningen kan locka till vidare läsning av litteratur som är "mer kvalitativ[...] och förhoppningsvis lika uppslukande".⁷⁵ Helena Dahlgren och Johanna Lindbäck är eniga med Khans, och framhåller att det är just i den fängslande historien som en av romanseriens stora kvaliteter ligger. De gör också klart att de inte tror att en eskapistisk läsning nödvändigtvis måste innebära att läsaren helt förförs och tappar sitt kritiska tänkande. De "tror inte att ungdomar eller vuxna i dag faller för Edward för att de tror på honom, nödvändigtvis vill ha en man som han, eller leva ett liv som hans och Bellas".⁷⁶ Huruvida "alla tonårstjejer kommer få en skadad, romantisk bild av livet"⁷⁷, som Dahlgren och Lindbäck formulerar det, av att låta sig ryckas med i romanerna är uppenbart en av de stora knäckfrågorna i debatten kring Twilightböckerna.

En som menar att detta är en påtaglig risk är Malin Nauwerck, något hon framhåller i båda sina inlägg i debatten. I artikeln hon publicerat tillsammans med Anna Winberg, formulerar de sig så här:

Det finns en läsning som sedan "Madame Bovarys" dagar har kallats för dålig. En typ av konsumerande, självutplånande och känslomässig investering i romanen som upplöser gränsen mellan fiktionen och läsarens verklighet. I "Twilight"-seriens fall är det ingen hemlighet att läsarens erotiska, bulimiska begär till texten bottnar i vampyren Edward [...].⁷⁸

Att dra in Madame Bovary, den ultimata symbolen för romanläsningens påstått skadliga inverkan, sänder tydliga signaler. Även och Nauwerck och Winberg påstår sig lämna frågan öppen huruvida en sådan läsning ska tolkas som subversiv eller som "osund eskapism", framgår det ändå tydligt var de själva ställer sig.⁷⁹ "Emma Bovary går under

⁷⁴ Kjersén-Edman

⁷⁵ Khans

⁷⁶ Dahlgren och Lindbäck

⁷⁷ Dahlgren och Lindbäck

⁷⁸ Nauwerck och Winberg

⁷⁹ Nauwerck och Winberg

på grund av sin känslomässiga investering i dåliga romaner” fastslår de i slutet av artikeln, och konkluderar att ”det är överkonsumtion som är yttersta dödsorsaken”.⁸⁰ Här är överkonsumtion ett nyckelord, eftersom det syftar på artikelns tidigare kritik av romanernas konsumtionsideal och merchandise-industrin kring dem. Än viktigare är dock att det knyter an till bilden av läsarna som presenteras i artikeln, som hängivet trånande och med ett ”bulimisk[t] begär”.⁸¹ Läsarna identifieras med Madame Bovary och reduceras genom detta till okritiska och lättpåverkade, utan förmåga till distans. De antas inte kunna hantera denna ”skadliga” litteratur utan att bli duperade. Detta påminner på ett mycket obehagligt sätt om Gurli Linders och hennes gelikars syn på unga kvinnliga läsare.

Nauwercks egen artikel från ett senare datum fortsätter på ungefär samma spår, möjligen i ett än mer uppskruvat tonfall. Här lämnas frågan inte ens formellt öppen, ”att förälska sig i en litterär gestalt gör att litteraturen blir till liv, och alla som läst Madame Bovary vet vad som händer sen”. Hon konstaterar dessutom att Twilightböckerna är ”ett skolexempel på dålig och destruktiv litteratur”.⁸² Att Nauwerck gör ett försök att problematisera och leta efter subversiv potential motsäger tyvärr inte hennes inledande slutsatser, att en eskapistisk läsning är en destruktiv läsning. Artikeln visar också på en närmast föraktfull inställning till läsarna, till exempel när Nauwerck trivialiserar över den fanfiction-rörelse som finns på nätet.⁸³ För att illustrera hur besatta flickorna blir av romanerna ger hon som exemplet att ”skriva fanfiction av typen ’vad hade hänt om Bella och Edward aldrig hade träffats och Edward istället hade mött kärleken i form av Angelina fjorton år från Kentucky’”.⁸⁴

Tonen är tydligt nedsättande, och Nauwerck reflekterar inte över att skapande av fanfiction skulle kunna betraktas som en kreativ och givande verksamhet. Att Nauwerck i båda sina artiklar likställer läsarnas attraktion till Edward med deras attraktion till böckerna påminner om Kjersén-Edmans retoriska fråga om varför hon inte blir kär i Edward. Att bli förälskad i Edward är det samma som att förälska sig i boken. Det är

⁸⁰ Nauwerck och Winberg

⁸¹ Nauwerck och Winberg

⁸² Nauwerck

⁸³ Fanfiction är skönlitterära berättelser av varierande längd, ofta skapade av amatörer, som utgår från ett redan existerande fiktivt universum och/eller dess karaktärer. Fanfiction kan utgå från olika typer av medier, till exempel litteratur, tv-serier, film eller datorspel.

⁸⁴ Nauwerck

detta begär som både Nauwerck och Kjersén-Edman framställer som böckernas huvudsakliga attraktion för de unga (kvinnliga) läsarna. Med detta synsätt personifieras böckernas destruktiva förföriskhet av och projiceras på en enda romankaraktär. I Hanna Larssons recension av *Så länge vi båda andas* i *Aftonbladet* (under rubriken "Vampyr saga med gamla könsroller") ägnar hon en hel del utrymme åt att belysa just denna debatt kring böckerna. Hon beskriver hur kritiker "klassat serien som ohälsosam läsning" och konstaterar något senare att "[b]öckerna är nya men diskussionen är urgammal".⁸⁵ Detta kommer jag knyta an till i nästa avsnitt av analysen, där jag ämnar dra tydligare paralleller mellan Twilightdebatten och den historiska flickbokskontexten, samt belysa vilka andra diskurser som går att spåra i samtalen kring romanerna.

En diskursiv diskussion

I diskussionerna kring Twilightböckerna kan man spåra många band till den historiska kontext av flickboksreception som jag tidigare redogjort för. Uppfattningen om flickböcker som exempel på dåligt litterärt hantverk, är en av de punkter som är återkommande. Detta yttrar sig i Twilight-receptionen bland annat i den grundläggande uppfattningen om böckernas dåliga språk. Böckernas kritiker hävdar också att intrigen är lika amatörmässigt konstruerad. Ett exempel är Lena Kjersén-Edman, som karaktäriserar intrigen som förutsägbar, den "kunde vara skriven av en dator".⁸⁶ Detta illustreras dock med ett exempel som är ett rent faktafel, vilket för den insatte läsaren förtar något av udden i Kjersén-Edmans resonemang. Intressant är dock att en liknande retorik används för att illustrera böckernas förutsägbarhet i Susanne Calogeros recension i *Sydsvenska Dagbladet*. Calogero skriver att "sagan går på autopilot", och anspelar precis som Kjersén-Edman på en idé om teknikens programmerade förutsägbarhet, i motsats till en föreställning om människans obegränsade fantasi.⁸⁷ Att anspela på teknik för att illustrera den dåliga kvaliteten i flickböcker är inget nytt grepp. Eva Söderberg återger i sitt kapitel "Flickboksforskning i ett föränderligt genuslandskap" ett citat från en av Eva von Zweigbergks recensioner, där hon kallar författarna till flickböckerna för "de inhemska fabrikssömmerskorna i branschen".⁸⁸

⁸⁵ Larsson

⁸⁶ Kjersén-Edman

⁸⁷ Calogero

⁸⁸ Söderberg, s. 169

Liknelsen vid fabriksarbetets upprepande, förutsägbara, och enligt Zweigbergk undermånliga alster, får en effekt som till stor del liknar den som Kjersén-Edman och Cologero uppnår med sina stilistiska grepp. Vilken teknik som åberopas i liknelsen har skiftat, men inte den uppnådda retoriska effekten. En närliggande del av flickboksreceptionen som jag tidigare lyft fram är hur de ofta anklagats för att vara triviala och "pladdriga". Denna syn går igen i Per Israelsons recension av *Ljudet av ditt hjärta* i *Svenska Dagbladet*, där han karaktäriserar boken som "ytlig" och "pratig".⁸⁹ I sin senare recension av *Så länge vi båda andas*, även den i *Svenska Dagbladet*, ansluter sig Israelson också till uppfattningen om den förutsägbara intrigen i Twilightböckerna. Han hävdar att alla böckerna följer ett "enkelt mönster" och består av, som rubriken lyder, "oändligt upprepningar" av samma intrig.⁹⁰

Även i synen på läsarna finns, som jag tidigare lyft fram, tydliga kopplingar mellan den historiska flickboksreceptionen och samtalen kring Twilight. Att böckerna diskuterats i så stor utsträckning beror på att de nått ut till så stor publik och blivit ett fenomen. Eftersom böckerna har många läsare blir det också relevant att diskutera om de är bra läsning. I samtalen möts, grovt draget, två olika syner på litteratur för flickor och dess läsare. Debattörer som Lena Kjersén-Edman och Malin Nauwerck argumenterar för att de unga läsarna borde konsumera annan, mer kvalitativ litteratur – både språkligt och med bättre förebilder – för att de inte ska bli duperade och förstörda av den dåliga litteraturen. Om de uppskattar den dåliga litteraturen är det för att de blivit just förförda och manipulerade. Med denna oro för litteraturens dåliga inflytande blir konsekvensen också att flickor betraktas som okritiska läsare. Detta är en viktig del i den historiska receptionen av flickböcker, men också en syn på barn- och ungdomsböcker och litteratur i stort. Att litteratur har en uppfostrande funktion och dålig litteratur fördärvar läsarna är inte en uppfattning begränsad till flickböcker, men kommer till extra starkt uttryck där, som i exemplet med Twilightböckerna. Förklaringen till att just Twilightböckerna drabbas så hårt kan ligga i att både böckerna

⁸⁹ Per Israelson, "Trist utan sex och död", *Svenska Dagbladet* 2008-10-06, hämtad från: http://www.svd.se/kulturnoje/litteratur/unglitteratur/trist-utan-sex-och-dod_1835095.svd 2010-11-14

⁹⁰ Per Israelson, "Oändliga upprepningar", *Svenska Dagbladet* 2009-03-16, hämtad från: http://www.svd.se/kulturnoje/litteratur/unglitteratur/oandliga-upprepningar_2599287.svd 2010-11-14

och dess läsare är dubbelt underordnade, precis som i Eva Söderbergs förståelse av de klassiska flickböckerna.

Hur lika litteratursynerna som kommer till uttryck är kan illustreras med två citat, ett ur Lena Kjersén-Edmans debattartikel och ett citat ur en av Eva von Zweigbergks recensioner som Eva Söderberg lyfter fram i sin text. Kjersén-Edman frågar sig vad läsare får ut av *Twilight*, de "som annars uppskattar romaner med ett levande språk, nyanserad personskildring, oväntad intrig, charm och sensualism".⁹¹ Eva von Zweigbergk ställer i sin tur krav på den perfekta flickboken, den ska vara "spännande, uppfriskande, skriven på ett vårdat, naturligt vardagsspråk samt att handling och miljö ska hålla ihop". Den får dessutom gärna vara "rörande, upplyftande och sporrande".⁹² Kraven på litteratur som kommer till uttryck i de båda citaten är häpnadsväckande lika, trots tidsrelaterade skillnader i språket. I motsats till denna litteratursyn i *Twilight*-debatten står den som bland andra Loveina Khans, Helena Dahlgren och Johanna Lindbäck står för. Denna är en mer läsfrämjande inställning, all läsning är bra läsning och det är inget fel med njutningsfull och uppslukande läsning av mindre kvalitativa böcker.

I debatten kring *Twilight* kan man se tydliga paralleller till den diskurs av flickboksreception som jag tidigare redogjort för, men också en krock mellan två mer övergripande syner på litteratur. Antingen en där man ivrar för kvalitativa böcker, eller en där man uppmuntrar all läsning. Dessa två syner är knutna till den klassiska debatten om populärkultur och litteratur i förhållande till finkultur. En annan viktig diskurs som influerar samtalen kring *Twilight* är i form av en allmänt, och inte uttalat definierad, feministisk eller jämställdhetsfrämjande inställning. Detta yttrar sig till exempel i att gestaltningen av genus och könsroller är den tematik i böckerna som anses mest relevant att diskutera. Böckernas könsroller döms ut unisont eftersom de bedöms som konservativa och gammalmodiga utifrån denna feministiska och genusmedvetna ståndpunkt. Detta utgör, precis som i fallet med språket, en form av diskursiv ram för diskussionen, en i förväg antagen premiss. I den historiska receptionen av flickböcker var detta inte ett lika framträdande drag, helt enkelt därför att synen på kön och genus inte såg likadan ut. Denna feministiska och medvetna inställning till genus har dock ökat sin diskursiva makt och vunnit större utrymme och inflytande. För att använda ett

⁹¹ Kjersén-Edman

⁹² Söderberg, s. 169

diskursanalytiskt uttryck så har den kommit närmare en hegemonisk ställning, i alla fall i detta begränsade fält. Även flickbokens omvandling till ungdomsbok kan kopplas till denna allmänfeministiska diskurs, eftersom den genomfördes vid samma tid som andra vågens kvinnorörelse och dess jämställdhetssträvan vann genomslag under 1960-talet. Det är ironiskt att kvinnorörelsen bidrog till att avveckla flickboken och sänka dess status, och att denna feministiska idébyggnad reflexmässigt används för att misskreditera Twilightböckerna eftersom de specifikt riktar sig till flickor, men inte anses leva upp till målen för vad som är lämplig flickläsning.

Avslutande diskussion

Jag vill inte mena att Twilightböckerna är ofelbara, eller skolexempel på god litteratur, men anser oavsett detta att diskussionen kring dem skadats av att begränsas så hårt av ramar och förutfattade bedömningar. Diskussionen kring dem i dagspressen är till stora delar väldigt svartvit, det finns väldigt få nyanser i till exempel förståelsen av romanens könsroller. Till exempel kunde Bellas aktiva roll i det romantiska spelet och tydligt uttryckta lust och begär ses som en subversiv kraft, om sådan efterfrågas. Att hon tar för sig och driver på i relationen ses enbart som passivt trånande när det lika gärna hade kunnat tolkas aktivt romantiskt erövrande. Det är dessutom problematiskt att många av debattörerna förblindas av sina krav på litteratur med bra, feministiska förebilder, och därigenom dumförklarar läsarna och befäster synen på flickor som okritiska och lättfärdiga läsare. Jag tror att Helena Dahlgren och Johanna Lindbäck lyfter fram något viktigt i sin debattartikel när de inte nedvärderar det eskapistiska läsandet, eller ens försvarar det som ett medel för att gå vidare till bättre litteratur. Att läsning inte i sig alltid behöver vara bildande och subversiv, utan kan få lov att vara en ren njutning verkar glömmas bort av många. Dessutom är jag mycket säker på att den uppslukande och njutningsfulla läsningen inte skulle ses som lika problematisk om romanerna hade riktat sig till en vuxen och/eller manlig publik.

Jag har i min analys kartlagt hur receptionen av Twilightböckerna ser ut i svensk dagspress, men det finns naturligtvis mycket som jag inte har haft möjlighet att ta upp. I framtiden skulle det vara givande om det forskades vidare på receptionen av Twilightböckerna, kanske en vidare intermedial studie av hur mottagandet och bilden av filmerna och böckerna går in i varandra. Dessutom vore det fruktbart att göra en

undersökning av hur de reella fansens relation till romanserien ser ut, antingen hur deras reception uttrycks på internet eller genom direkta intervjuer med läsare. "Vem har i all uppståndelse frågat just dem vad just de fick ut av att läsa Meyer?", frågar Hanna Larsson retoriskt i sin recension, och det är svårt att inte hålla med.⁹³ Jag tror att det kan öppna för en vidare förståelse av böckernas oerhörda popularitet, och ge en viktig motbild till de förklaringar som presenteras av kritiker och debattörer. I slutändan handlar det om makten att definiera sin läsoplevelse, och där har de faktiska läsarna av Twilightböckerna hittills i hög grad varit utan röst.

⁹³ Larsson

Källförteckning

Tryckta Källor

- Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer?*, Stockholm 2006
- Höglund, Anna, *Vampyrer. En kulturkritisk studie av den västerländska vampyrberättelsen från 1700-talet till 2000-talet*, Växjö 2009, Växjö University Press: Humaniora, Acta Wexionensia nr 193, Diss: Växjö universitet
- Steiner, Ann och Larsson, Mariah, *Interdisciplinary Approaches to Twilight – Studies of Fiction, Media and a Contemporary Cultural Experience* "Projektbeskrivning", exemplar finns i författarens ägo.
- Söderberg, Eva, "Flickboksforskning i ett föränderligt genuslandskap", red. Anna-Karin Frih och Eva Söderberg, *En bok om flickor och flickforskning*, Lund 2010
- Theander, Birgitta, *Älskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945-65*, Göteborg Stockholm 2006, Skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet nr 92, Diss: Lunds universitet 2006
- Toijer-Nilsson, Ying, "Förord", Red. Ying Toijer-Nilsson och Boel Westin, *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*, Stockholm 1994
- Westin, Boel, "Flickboken som genre", Red. Ying Toijer-Nilsson och Boel Westin, *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*, Stockholm 1994
- Westin, Boel, "Patriarkatet och erotiken", Red. Ying Toijer-Nilsson och Boel Westin, *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*, Stockholm 1994
- Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, 1999, Lund 2000

Otryckta Källor (Utskrifter av otryckta källor finns i uppsatsförfattarens ägo)

- Arvidsson, Josefine, "Making Gender Visible: Breaking down the narration in Stephanie Meyer's *Breaking Dawn*", Halmstad 2010, kandidatuppsats i engelska, högskolan i Halmstad, s. 2, hämtad från: <http://hh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:308051> 2010-11-16
- *Bitten by Twilight: Youth Culture, Media, & the Vampire Franchise*, Melissa A. Click, Jennifer Stevens Aubrey och Elizabeth Behm-Morawitz, Peter Lang Pub Inc 2010, "Om den här boken" på Google books, hämtat från:

http://books.google.com/books?id=85XMSAAACAAI&dq=bitten+by+twilight&hl=sv&ei=6xzhTPzMH4vNjAeoqsTEAQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCwQ6AEwAA 2010-11-22

- Calogero, Susanne, "Blodet är utspätt – men svårt att sluta dricka", *Sydsvenska Dagbladet* 2009-03-11, hämtad från: <http://www.sydsvenskan.se/kultur-och-nojen/kulturforunga/article419034/Blodet-ar-utspatt---men-svart-att-sluta-dricka.html> 2010-11-14
- Catalán-Morseby, Elizabeth, "Vampires in The Twilight Saga : The Reinvention and Humanization of the Vampire Myth", Kalmar Växjö 2010, kandidatuppsats i engelska, Linneuniversitetet, s. 2, hämtad från: <http://lnu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:329040> 2010-11-16
- Dahlgren, Helena och Lindbäck, Johanna, "Vampyrer suger – inte!", *Dagens Nyheter* 2008-09-08, hämtad från: <http://www.dn.se/kultur-noje/vampyrer-suger-inte-1.531361> 2010-11-14
- Heberlein, Ann, "Vad är det som finns i skogen?", *Sydsvenska Dagbladet* 2009-05-31 hämtad från: <http://www.sydsvenskan.se/kultur-och-nojen/kulturkritik/article434799/Vad-ar-det-som-finns-i-skogen.html> 2010-11-20
- Höglund, Hanna, "Dödliga kyssar", *Expressen* 2009-01-26, hämtad från: <http://www.expressen.se/1.1444549> 2010-11-14
- Khans, Loveina, "All läsning är bra läsning", *Dagens Nyheter* 2008-09-08, hämtad från: <http://www.dn.se/kultur-noje/all-lasning-ar-bra-lasning-1.606019> 2010-11-14
- Israelson, Per, "Oändliga upprepningar", *Svenska Dagbladet* 2009-03-16, hämtad från: http://www.svd.se/kulturnoje/litteratur/unglitteratur/oandliga-upprepningar_2599287.svd 2010-11-14
- Israelson, Per, "Trist utan sex och död", *Svenska Dagbladet* 2008-10-06, hämtad från: http://www.svd.se/kulturnoje/litteratur/unglitteratur/trist-utan-sex-och-dod_1835095.svd 2010-11-14
- Johansson, Elisabeth, "A domesticated vampire- how the vampire myth has changed since Bram Stoker's Dracula to Stephenie Meyer's Twilight", Luleå 2010, kandidatuppsats i engelska, Luleå tekniska universitet, s. 2, hämtad från: <http://epubl.ltu.se/1402-1773/2010/085/LTU-CUPP-10085-SE.pdf> 2010-11-16

- Kjersén-Edman, Lena, "Stephenie Myers [sic] böcker om vampyren Edward är fulla av moralism, sexism och våldsamt adjektivsjuka", *Dagens Nyheter* 2008-09-02, hämtat från: <http://www.dn.se/dnbok/stephenie-myers-bocker-om-vampyren-edward-ar-fulla-av-moralism-sexism-och-valdsam-adjektivsjuka-1.571098> 2010-11-20
- Kleen, Björn af, "Twilightstjärnorna i Stockholm", *Sydsvenska Dagbladet* 2010-06-23, hämtat från: <http://www.sydsvenskan.se/kultur-och-nojen/article941819/Det-kollektiva-suget.html> 2010-11-20
- Larsson, Hanna, "Vampyrsaga med gamla könsroller", *Aftonbladet* 2009-03-23, hämtat från: <http://www.aftonbladet.se/kultur/bokrecensioner/article4709637.ab> 2010-11-20
- Olsson, Lotta, "Att bli vuxen. Vampyrer blir metaforer för tonåringens vilda känslökast", *Dagens Nyheter* 2006-10-30, hämtad från: <http://www.presstext.se.ludwig.lub.lu.se/online/display.php?set=S2&xid=DN201007111348401057display.php?set=S2&xid=DN200610300006364560display.php?set=S2&xid=DN200610300006364560> 2010-11-25
- Olsson, Lotta, "Blodtörst med humor", *Dagens Nyheter* 2009-03-10, hämtad från: <http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/blodtorst-med-humor-1.817027> 2010-11-14
- Nauwerck, Malin, "Bella – inte bara bimbo", *Östgöta Correspondenten* 2009-11-21, hämtad via: Artikelsök <http://sob.btj.se.ludwig.lub.lu.se/sb/FrontServlet?jump=asok> 2010-11-14
- Nauwerck, Malin, "Konsumtionshets, åtrå & eventuella uppror", *Uppsala Nya Tidning* 2009-10-18, hämtad från: <http://www.unt.se/kultur/konsumtionshets-attr-eventuella-uppror-138402.aspx> 2010-11-14
- Nauwerck, Malin, "Åtrå, konsumtion – och uppror?", *Uppsala Nya Tidning* 2009-11-20, hämtad från: <http://www.unt.se/kultur/aringtraring-konsumtion---och-uppror--146937.aspx> 2010-11-14
- Nauwerck, Malin och Winberg, Anna, "Vi måste tala om Edward", *Dagens Nyheter* 2008-09-08, hämtad från: <http://www.dn.se/kultur-noje/vi-maste-tala-om-edward-1.780481> 2010-11-14

- Reijs, Josephine, "Smitten and Bitten. En diskursanalys av bokserien Twilight ur ett genusperspektiv", Lund 2010, kandidatuppsats genusvetenskap, Lunds universitet, s. 2, hämtad från:
<http://www.lu.se/o.o.i.s?id=19464&postid=1608843> 2010-10-18
- Ryd, Camilla, "Deltagande, empowerment och kommersiell mediekultur. Relationen mellan Twilight franchise och fandom", Stockholm 2010, kandidatuppsats i medie- och kommunikationsvetenskap, Stockholms universitet, s. 2, hämtad från: <http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:323316> 2010-11-16
- Stenberg, Bella, "Jag faller inte - men läser vidare ändå", *Göteborgs-Posten* 2008-11-19, hämtad från: <http://presstext.se/> 2010-12-17
- *Twilight and philosophy: vampires, vegetarians, and the pursuit of immortality*, red. Rebecca Housel och Jeremy Wisniewski, John Wiley and Sons 2009, "Om den här boken" på Google books, hämtat från:
http://books.google.com/books?id=KXOUiGfj8_oC&dq=twilight+and+philosophy&hl=sv&source=gbs_navlinks_s 2010-11-21